

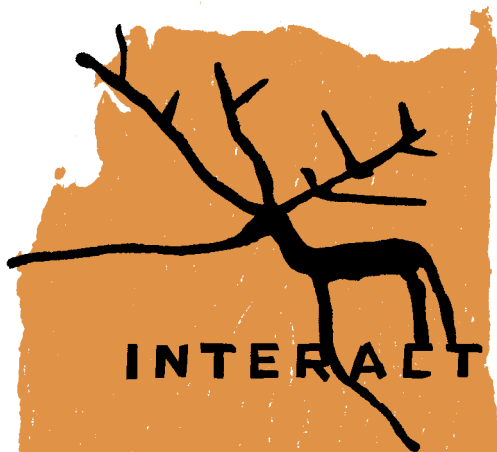
INTERACT

cahier

De kunst **van het ontmoeten**

Over participatieve,
culturele projecten in Brussel

INTERACT

Publicatie van **BKO** en **RAB**,
in samenwerking met **Lasso**

Dit artikel maakt deel uit van de reeks
Interact – Cahiers die ook beschikbaar
is via [www.brusselskunstenoverleg.be/
interact/cahiers](http://www.brusselskunstenoverleg.be/interact/cahiers)

Cet article est également
disponible en français via
[www.reseaudesartsabruzelles.be/
interact/cahiers](http://www.reseaudesartsabruzelles.be/interact/cahiers)

AUTEURS

Isabelle De Meyere
Floor Eelbode
Céline Galopin
Daphné Leclef
Charlotte Michils
Brecht Wille

REDACTIECOMITÉ

Sophie Alexandre
Leen De Spiegelaere
Noémie Vanden Haezevelde
Anja Van Roy

VERTALING

Brecht Wille

LAY – OUT

Jaune Citron

BKO wordt ondersteund door de
Vlaamse Gemeenschapscommissie.

RAB est soutenu par la Fédération
Wallonie – Bruxelles et la Commission
Communautaire française.

LASSO wordt structureel
ondersteund door de Vlaamse
Gemeenschapscommissie en ontvangt
projectsubsidies van de Vlaamse
Gemeenschap.

CONTACT

info@brusselskunstenoverleg.be
02 513 66 28

December 2015

Het Brussels Kunstenoverleg (BKO) en het Réseau des Arts à Bruxelles (RAB) vertegenwoordigen samen meer dan 150 Brusselse kunstorganisaties. BKO/RAB maken ontmoeting en uitwisseling mogelijk tussen de ledenorganisaties rond actuele thema's. Daarnaast verlenen ze advies en informatie over de culturele sector in relatie tot Brussel en ondersteunen ze gezamenlijke projecten die inspelen op vragen en noden van de kunstensector.

Heel wat kunstorganisaties beschouwen de Brusselse diversiteit en hoe daarmee wordt omgegaan als een prioritair thema, zowel voor de eigen werking als voor het geheel van de sector.

In samenwerking met Lasso (het Brussels netwerk voor cultuurparticipatie – en educatie) ontwikkelden BKO/RAB daarom een actielijn onder de naam Interact, waarmee ze aandacht willen besteden aan interculturaliseringsprocessen in de culturele sector, zowel voor publiekswerking, personeelsbeleid als programmatie.

Uit deze actielijn ontstond een reeks artikelen, getiteld *Cahiers – Interact*, waarmee BKO/RAB de reflecties en acties van de Brusselse kunstensector onder de aandacht willen brengen, en nieuwe pistes willen aanreiken voor de toekomst.

De kunst van het ontmoeten

Over participatieve,
culturele projecten in Brussel

04

INLEIDING

06

DE ZINNEKE PARADE :

'UIT JE VERTROUWDE OMGEVING
KOMEN IS VOOR IEDEREEN
VERRIJKEND.'

11

ARTS & ALPHA :

'CECI N'EST PAS UN INTERVIEW'

17

CULTURBELEID VORST :

'WE BLIJVEN OPENSTAAN VOOR
HET ONVERWACHTE'

21

L'ENTRELA' EN EVERNA :

'HET IS NIET OMDAT JE EEN
PROJECT 'PARTICIPATIEF' NOEMT,
DAT HET PARTICIPATIEF WORDT.'

29

BESPIEGELINGEN

Zinnema : 'Het verenigingsleven,
voor eens en altijd?'

Article 27 : Alors on danse

INLEIDING

Zonder publiek geen kunst of cultuur. Zoveel mogelijk mensen laten meegenieten of actief betrekken bij het Brusselse culturele aanbod, dat is wat de meeste culturele instellingen graag willen. En dan liefst zo'n divers mogelijk publiek. De meeste actoren zoeken naar allerlei manieren om dat te verwezenlijken. Veel van die initiatieven vallen onder de noemers 'participatie' en 'cultuurbemiddeling'. In Cahier-Interact #3 lichtte Sabine de Ville (voorzitster Culture & Démocratie) het theoretisch kader rond cultuurbemiddeling aan Franstalige zijde toe.

In dit Cahier spitsen we ons toe op het concept participatie en dan vooral vanuit de invalshoek van de samenwerking. Vaak gaan instellingen op zoek naar partners of sleutelfiguren, die het cultuurhuis helpen in hun zoektocht naar een nieuw of een ander publiek. En dan komen ze al snel bij de socioculturele verenigingen terecht. Wat zijn de sterktes van dergelijke samenwerkingen? Dragen die bij tot meer diversiteit en participatie? Zijn er verschillen in aanpak tussen de Frans- en Nederlandstalige Gemeenschap?

Een socioculturele vereniging is een netwerk dat gericht is op de zingeving en de emancipatie van de leden en deelnemers, met het oog op persoonlijke en maatschappelijke ontplooiing. Het netwerk bestaat uit afdelingen en/of groepen¹. Vrijwilligers dragen het beheer en het beleid van de vereniging.

Die definitie loopt mooi samen met de definitie van een vereniging voor *éducation permanente* van de Fédération Wallonie-Bruxelles: '*Ainsi, les associations d'éducation permanente des adultes travaillent à développer les capacités de citoyenneté active et la pratique de la vie associative. Nombre d'entre elles consacrent une attention particulière aux publics socio-culturellement défavorisés*'.²

¹ <http://www.sociaalcultureel.be/volwassenen/verenigingen.aspx>

² <http://www.educationpermanente.cfwb.be/>

De **Zinneke** Parade is een niet te missen evenement dat om de twee jaar door de straten van Brussel trekt. Aan elke Parade gaat een intensieve voorbereiding vooraf waarin samenwerkingen met allerhande groeperingen, verenigingen en burgers centraal staan. Waar bij Zinneke de samenwerking vertrekt vanuit een culturele invalshoek, kan het ook groeien vanuit een socioculturele insteek. Zo richtte *Lire et Ecrire*, een organisatie die werkt rond alfabetisering, in 2012 het festival **Arts & Alpha** op, waar een zeventigtal artistieke projecten van alfabetiseringsklassen worden voorgesteld.

Verenigingen zijn vaak lokaal ingebed en projecten ontstaan ook uit die lokale erkenning. De culturele centra en gemeenschapscentra, maar ook de lokale besturen of cultuurbeleidscoördinatoren hebben een brugfunctie. Zij proberen de lokale dynamiek te verstevigen en tegelijk een bovenlokale dimensie toe te voegen.

Evere is een van de 19 Brusselse gemeenten, op de grens van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en Vlaanderen, van het platteland en de stad. De twee lokale culturele centra, Gemeenschapscentrum Everna en *Centre culturel L'Entrela'*, bouwen er al jaren aan de uitbouw van het lokale culturele leven (en cultuurbeleid) en doen dat steeds meer samen, vertrekkende vanuit de vragen en wensen van de Everse bevolking.

Een andere gemeente is **Vorst**, gekenmerkt door een sterke concentratie van belangrijke culturele spelers (WIELS, Rosas, P.A.R.T.S. ...) en een actieve lokale dynamiek dankzij CC Brass en GC Ten Weyngaert. Wat is de rol van een cultuurbeleidscoördinator in die context?

Vier verschillende verhalen, allen met eenzelfde boodschap : zorg dat het een échte participatie is. De deelnemers en partners moeten integraal deel uitmaken van het project. Hilde De Visscher van Vorst onderstreept het belang van bottom-up initiatieven en *Arts & Alpha* huivert voor schijnparticipatie. Zinneke spreekt van participatieve creatie en L'Entrela' heeft het over participatie *au sérieux* nemen.

Ten slotte bestaan er ook heel wat organisaties die zich als het ware tussen de artistieke en de socioculturele sector plaatsen. Ze hebben een brugfunctie en proberen linken te leggen waar mogelijk. Zowel Zinnema, het huis voor amateurkunsten, als Article 27 is zo'n organisatie. Zij sluiten het Cahier af met een persoonlijk verhaal over hoe participatie vaak tot heel verrassende resultaten kan leiden.

UIT JE VERTROUWDE OMGEVING KOMEN IS VOOR IEDEREEN VERRIJKEND

De Zinneke Parade : een interview met Myriam Stoffen (**Directrice Zinneke**), Alessandra Esposito (**Projectbegeleider Zinneke**), Guy Wypiorczyk (**ATD Quart Monde - Maison des Savoirs**) en Pauline Chevallier (**Kunstenares**).

Om de twee jaar trekt de Zinneke Parade door de straten en lanen van Brussel. De parade is een bonte mengeling van folklore, surrealisme en typisch Brusselse elementen. Ze verenigt bewoners, organisaties, scholen en artiesten uit de verschillende Brusselse wijken. Aan elke parade gaan maanden voorbereiding vooraf in 'Zinnodes'. Daar werken kunstenaars, partners en bewoners samen aan een artistiek project dat aansluit bij het thema van de parade. Soms botst het in de Zinnodes, maar zo hoort het als verschillende werelden elkaar ontmoeten. En het resultaat is vaak prachtig.

Zinneke is een project dat ruimte creëert voor ontmoetingen, samenwerking en creativiteit. Het bevordert de artistieke en sociale dynamiek tussen bewoners, verenigingen, scholen en artiesten uit verschillende wijken in Brussel en daarbuiten. Heel wat artistieke projecten ontspruiten uit de ideeën, voorstellen of de verbeelding van de deelnemers. De ateliers zijn een ontmoetingsplaats voor mensen die elkaar anders nooit zouden leren kennen. In die oases van creativiteit wordt constant gewerkt aan nieuwe manieren om collectieve solidariteitsacties op touw te zetten. De zin om samen originele ideeën uit te werken en tot leven te brengen, wordt om de twee jaar op uitbundige, feestelijke wijze gevierd tijdens de **Zinneke Parade**. De eerste Zinneke Parade vond in 2000 plaats, in het kader van 'Brussel Europese Cultuurstad'. De deelnemers zijn inwoners en artiesten die de kosmopolitische en pluralistische culturele rijkdom van Brussel in de verf willen zetten. Dankzij de mobilisatie van (socio)culturele verenigingen wil Zinneke bruggen bouwen tussen de 18 gemeenten en het stadscentrum, tussen Brusselaars, Vlamingen en Walen.³

ATD Quart Monde is een internationale, niet-gouvernementele organisatie (ngo) voor armoedebestrijding. Joseph Wresinski, een Franse priester, richtte de beweging op in 1957, samen met de inwoners van een sloppenwijk in de Parijse agglomeratie. Omdat Wresinski zelf in armoede opgroeide, had hij een eigen kijk op de realiteit van armoede en hoe ze kan bestreden worden. Hij werkte met de armsten zelf, vanuit hun ervaringen en kennis.

Het **Maison des Savoirs** is een cultureel project dat opgezet is door ATD Quart Monde en dat al meer dan twintig jaar in het Brussels Gewest actief is. Het richt zich op mensen in een kwetsbare situatie. Het Maison des Savoirs organiseert artistieke workshops (beeldende kunst, videokunst, muziek) waarin de deelnemers zich ontwikkelen en herbronnen door hun creativiteit te uiten. De resultaten van de workshops worden tentoongesteld in opvangcentra, in cafés, op straat, maar ook in musea. Via een aantal activiteiten buiten de muren gaat het Maison des Savoirs ook op zoek naar geïsoleerde families in Brusselse buurten. Ze baat een straatbibliotheek in Schaarbeek en Molenbeek uit en organiseert culturele uitstappen in samenwerking met de Brusselse culturele organisaties. Het project wordt financieel ondersteund in het kader van de CEC (*Centre d'Expression et de Créativité*). Volgens het *Maison des Savoirs* is toegang tot het culturele leven geen privilege, maar een fundamenteel recht voor iedereen: ook en vooral voor wie op sociaal vlak uitgesloten is.

Tijdens een prospectieronde voor de Zinneke Parade 2012 maakte Alessandra Esposito als projectbegeleidster van Zinneke kennis met Guy Wypiorczyk, een vrijwilliger van het Maison des Savoirs van ATD Quart Monde (zie kader). Ook voor de editie 2014 werkte het Maison des Savoirs mee aan de realisatie van de Parade, dit keer samen met kunstenaar Pauline Chevallier. Pauline maakt documentaires en is theaterregisseur. Myriam Stoffen is de directrice van Zinneke.

Kenden jullie elkaar al voor jullie samenwerking voor de Zinneke Parade 2014?

Pauline : 'Ik had eerder al meegewerkt aan de Zinneke Parade : onder meer als actrice. Voor de editie van 2012 werkte ik met organisaties (KVS, BRONKS, jeugdorganisaties en opvangcentra) en burgers langs het kanaal. In 2013 stelde Zinneke me voor aan ATD Quart Monde/ Maison des Savoirs. Ik kende ze zijdelings. Al bij de eerste ontmoeting had ik er een goed gevoel over. Ik hield erg van hun openheid en hun organische manier van werken. Tegelijk voelde ik dat er ook bij hen veel zin, toewijding en beschikbaarheid was.'

Guy : 'We zijn natuurlijk vrijwilligers, waardoor we flexibeler en beschikbaarder zijn dan gewone werknemers.'

Hoe heb jij het aangepakt Pauline?

Pauline : 'Je moet vertrekken van de mensen met wie je samenwerkt en niet als kunstenaar op de eerste vergadering met een volledig uitgewerkt plan afkomen. Uiteindelijk verloopt de samenwerking nooit volgens een strak plan. Het moet

© Lea Kestens

echt het project van de mensen zijn, niet dat van de kunstenaar. Waarrond we werken hangt af van het thema van de Parade, maar ook van de input en de voorkeuren van iedereen die meewerkt.

Dat is uiteraard niet vanzelfsprekend en er zijn soms spanningen en wrijvingen in de groep. Als verantwoordelijke moet je dan keuzes maken over wat we wel en wat we niet doen. Ik vind dat niet leuk omdat ik de mensen geen concept wil opdringen. Ik geef hen liever de vrijheid om zich uit te drukken zoals ze willen, maar tegen de Zinneke Parade moeten we wel een afgewerkt product hebben. Elk project, elke Zinnode, zelfs iedere Parade is anders, omdat je niet op voorhand kunt voorspellen hoe het eruit zal zien. Pas op de dag zelf wordt duidelijk wat we gedaan hebben. De participatieve aanpak van Zinneke is niet eenvoudig, maar wel heel boeiend.'

Is dat ook hoe Zinneke wil werken?

Myriam : 'Ja, het is een bewuste keuze om spanningen en wrijvingen op te zoeken, we willen daar verder in gaan. Conflict en confrontatie zijn cruciaal voor Zinneke, terwijl we daar in de maatschappij steeds moeilijker mee omgaan. Je hoort vaak dat conflicten belangrijk zijn voor een organisatie, maar weinig organisaties bieden voldoende tijd en ruimte om die conflicten op te lossen.

Door de confrontaties en wrijvingen moeten de verschillende partijen zich aan elkaar aanpassen. Dat geldt voor iedereen, of je nu een diploma hebt of niet, of je de taal spreekt of niet, of je betaald wordt of vrijwilliger bent, of je kunstenaar bent of niet. Iedereen die meewerkt, heeft een bepaalde ervaring en het komt erop aan dat iedereen zich gewaardeerd voelt. Iedere deelnemer gaat zichzelf in vraag stellen en dat is een proces dat voor Zinneke heel belangrijk is.

Het is gemakkelijk om samen te werken als één persoon het werk verdeelt en beslist voor alle anderen, waarna iedereen zijn eigen ding doet. Zinneke doet zowat het tegenovergestelde. Daardoor krijgt iedereen dezelfde energie en dynamiek en ontfermen we ons samen over het slagen van het project.'

'Uit je vertrouwde omgeving komen
is voor iedereen verrijkend.'

Guy : 'De kunstenaar plaatst zich niet boven de andere deelnemers. Pauline bracht natuurlijk haar kunstpraktijk mee, maar ik denk dat ze evenveel van ons geleerd heeft als wij van haar. Die uitwisseling gebeurt heel natuurlijk in de voorbereiding van de Zinneke Parade.'

Myriam : 'Zinneke wil ook inclusief werken : met en voor elkaar en dat is een bewuste keuze. Je kan dat participatieve creatie noemen, maar het is een heel belangrijk uitgangspunt. We stellen vast dat die manier van werken betere resultaten geeft dan als enkele mensen voor de rest van de groep beslissen.'

Zijn er, na de voorbije edities van de Zinneke Parade, zaken die telkens terugkomen en die jullie willen vermijden of aanpassen ?

Myriam : 'Iedere editie is een nieuw vertrekpunt. Soms hebben mensen en organisaties al samengewerkt, binnen of buiten het kader van de Zinneke Parade. We willen dat die zichzelf gaan bevragen om te vermijden dat ze zich later vastrijden : waarom willen we opnieuw samenwerken ? Waarom in dat project ? Wat willen we precies doen ? We nemen de tijd om met alle partijen duidelijke antwoorden te formuleren op die vragen.'

Pauline : 'De artistieke coördinatie van een Zinnode is niet eenvoudig. Het is stresserend. Ik heb het drie edities op rij gedaan en er waren inderdaad conflicten, maar er was ook veel meer dan dat. We beleven een geweldige tijd met de deelnemers. We leren elkaar kennen, maar ook onszelf. Soms kan dat heel confronterend en emotioneel zijn.'

Heeft je deelname aan de Zinneke Parade een invloed op je werk als kunstenaar ? Kan je nog alleen aan een project werken ?

Pauline : 'Ik werk nooit alleen. Ook voor mijn documentaires en theaterwerk werk ik altijd samen met anderen. Op dat vlak sluit de Zinneke Parade heel nauw aan bij wat ik al deed.'

Maar de invloed van zo'n traject gaat veel verder dan mijn werk alleen. Ik ben Françoise en ik heb Brussel echt ontdekt dankzij de Zinneke Parade. Zonder Zinneke zou ik nooit zo diep hebben kunnen doordringen in de stad. Je komt op plaatsen waar je anders nooit zou komen.'

Zijn er wijken en buurten waar Zinneke nog geen voet aan de grond heeft ?

Myriam : 'Ja, uiteraard.'

Alessandra : 'Mijn werk voelt als een ontdekkingstocht. Ik ontdek de socio-culturele sector en alle verschillende gemeenten en wijken van Brussel : bijna elke straat, elk gebouw is een uitdaging. Het is praktisch en financieel niet mogelijk om op elke deur aan te kloppen en dat is ook niet nodig, maar er zijn wijken die we nog moeten ontdekken.'

Pauline : 'De stad verandert voortdurend.'

Myriam : 'Sommige wijken zijn al lang erg actief, maar het is ook interessant op zoek te gaan naar de wijk die ernaast ligt of ervan gescheiden is door een brug of spoorweg, en die minder actief is. We overwegen dan die twee wijken samen te brengen. Het is niet onze bedoeling in elke wijk aanwezig te zijn. We willen vooral dat er iets beweegt, dat de bewoners samen iets doen en dat ze zelf het initiatief nemen.'

Pauline : 'We willen dat het hun project wordt, niet dat van Zinneke. Soms gaan groepen die aan de Zinneke Parade meewerkten samen verder, onafhankelijk van Zinneke. Bewoners verenigen zich dan bijvoorbeeld om een buurtfeest te organiseren.'

Hoe slagen jullie erin iedereen betrokken te houden ?

Myriam : 'Het gaat voor alle duidelijkheid niet om de volledige twee jaar tussen de twee Parades. Het echte werk gebeurt in de negen maanden voor de Zinneke Parade. Maar dan nog is het niet eenvoudig iedereen aan boord te houden.'

Pauline : 'De deelnemers zijn niet verplicht aanwezig te zijn. Het is geen theaterworkshop waar ze voor betaald hebben en moeten komen opdagen. Het project moet daarop afgestemd zijn. De kunstenaars moeten voldoende openheid bewaren en zich kunnen aanpassen aan de veranderende samenstelling van de groep. Ondanks de goede afspraken die in het begin gemaakt worden, moet iedereen van dat pad kunnen afwijken als de omstandigheden dat vragen.'

Alessandra : 'De meeste verenigingen geven bij het begin van het traject aan waarmee ze zich graag willen bezighouden. Sommige willen enkel kostuums maken, andere smijten zich volledig en willen aan alles meewerken. We vertellen verenigingen bij het eerste contact altijd dat hun aanwezigheid het project verrijkt. Hoe vaker ze aanwezig zijn, hoe rijker en interessanter het wordt. De kunstenaars moeten een kader creëren dat met iedereen rekening houdt en waarin iedereen zich goed voelt.'

Myriam : 'De projectcoördinatoren van Zinneke moeten de juiste omstandigheden creëren, zodat het werk goed georganiseerd wordt en iedereen zijn plaats vindt in de samenwerking. Dat neemt niet weg dat er in de loop van het project nog heel wat kan veranderen of bijgestuurd kan worden.'

Komen de openheid en de vrijheid die essentieel zijn voor Zinneke overeen met de waarden van ATD Quart Monde ?

Guy : 'Ja. Ook voor ons is de ontmoeting heel belangrijk. Soms ontmoeten heel verschillende werelden elkaar bij zo'n project. Ze leren elkaar kennen en werken samen. Het is duidelijk dat zo iets een invloed heeft op mensen. Het opent hun ogen. Voor de mensen met wie wij samenwerken is het belangrijk dat ze op andere plaatsen komen, dat ze niet telkens met hun eigen armoede of die van anderen geconfronteerd worden. Dat kan dankzij de ontmoetingen bij Zinneke.'

Myriam : 'Dat geldt voor alle deelnemers aan de Zinneke Parade : niet alleen voor de kwetsbaren in de samenleving, maar ook voor diegenen die een heel uitgebreid netwerk in de stad hebben. Het is voor hen even verrijkend om uit hun vertrouwde omgeving te komen.'

Guy : 'Daarom werkt dat zo goed. In het begin zie je vooral de verschillen tussen de deelnemers, terwijl op het einde van het project de groep heel goed samenhangt.'

Pauline : 'Dat heeft te maken met de manier waarop Zinneke opgericht en gegroeid is : niet van bovenuit, maar bottom-up, gedragen door de mensen die eraan meewerken en erin geloven. Op die manier halen we prachtige resultaten.'

CECI N'EST PAS UNE INTERVIEW

Interview met France Fontaine (**Collectif Alpha**),
Chloé Despax (**Magritte Museum**) & Laurence Vielle (**woordkunstenares**).

Het Festival Arts & Alpha is een initiatief van de organisatie Lire et Ecrire (zie kader). In 2015 vond de tweede editie plaats. Een van de projecten was 'Ceci n'est pas un poème', een samenwerking tussen het Collectif Alpha de Saint-Gilles, de educatieve dienst van de Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België (Sésame) en de Midis de la poésie. Met het werk van René Magritte als inspiratiebron, schreven de cursisten van de alfabetiseringsklas van het Collectif Alpha poëzie. Die gedichten werden gepubliceerd in een gedichtenbundel, die de cursisten zelf voorstelden op het Festival Arts & Alpha. Daarnaast interpreteerden studenten van de theateropleiding van het Conservatorium de teksten in een recital tijdens een Midi de la poésie. De reacties van het publiek waren erg positief. 'Een project waarin de cursisten ervaring opdoen met kunst en cultuur is even relevant als een werkwoord juist leren vervoegen.'

Al meer dan dertig jaar verdedigt de organisatie **Lire et Ecrire** het recht op alfabetisering voor iedereen. Alfabetisering gaat over taalbeheersing, lezen, schrijven en rekenen, maar heeft ook een sociale dimensie. De alfabetiseringsklassen willen aan iedereen de mogelijkheid geven deel te nemen aan het economische, sociale, culturele en politieke leven. Ook artistieke expressie maakt deel uit van de missie van de alfabetiseringsklassen. In 2012 organiseerde Lire et Ecrire voor het eerst het **Festival Arts & Alpha**, waar een zeventigtal artistieke projecten van alfabetiseringsklassen voorgesteld werden in zes Brusselse culturele huizen. In mei 2015 vond de tweede editie plaats. Via tentoonstellingen, theatervoorstellingen, projecties, luistersalons, geleide bezoeken, conferenties, workshops en debatten zetten acht Brusselse culturele huizen hun deuren open voor het publiek.

Voor 'Ceci n'est pas un poème' contacteerde Chloé Despax, medewerkster van de educatieve dienst van de Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België, France Fontaine, docente bij het Collectif Alpha de Saint-Gilles, dat alfabetiseringscursussen voor volwassenen organiseert. Het plan was om samen iets te doen rond poëzie. Laurence Vielle begeleidde de cursisten van France bij het schrijven van gedichten rond René Magritte.

© Caroline Lessire

Kunnen jullie zich kort voorstellen en toelichten wat jullie job precies inhoudt?

Chloé Despax : 'Ik werk op de educatieve dienst van de Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België. We hebben een programma : 'Sésame' waarin we ons richten tot socioculturele en welzijnsverenigingen, zoals alfabetiseringsklassen, sociale restaurants, opvangtehuizen, enzovoort.

We proberen op lange termijn samen te werken met de verenigingen, zodat we tijd hebben om elkaar te leren kennen. We gaan op bezoek bij de verenigingen en zij worden rondgeleid in het museum en volgen workshops.'

France Fontaine : 'Ik ben docente bij het *Collectif Alpha de Saint-Gilles*. Wij organiseren alfabetiseringscursussen voor volwassenen in Sint-Gillis, Vorst en Molenbeek. We leren onze cursisten een basis verwerven in lezen, schrijven en wiskunde. Niet alleen om zich beter te redden in het dagelijks leven, maar ook zodat ze zich deel voelen van de maatschappij. De cursisten volgen vrijwillig een cursus of omdat ze verplicht zijn door het OCMW of Actiris. We willen hen zo snel mogelijk weer inschakelen op de arbeidsmarkt, maar het vraagt veel tijd om hen op dat niveau te krijgen. De sociale inschakeling, het opgenomen worden door de maatschappij, is voor ons minstens even belangrijk als de professionele inschakeling. Het is onze missie om beide te realiseren.

We werken met de meest uitgesloten mensen van de maatschappij : mensen zonder werk en met weinig of geen scholing. We reiken geen diploma uit, maar op het einde van de cursus geven we een certificaat dat overeenkomt met het niveau van het basisonderwijs.'

Laurence Vielle : 'Als dichteres, schrijfster en actrice werk ik heel graag samen met kwetsbare groepen : in dit geval met de alfabetiseringsklas, maar ik werkte eerder ook met patiënten in een psychiatrisch centrum. Ik verzamel woorden, zinnen en teksten uit gesprekken voor artistieke doeleinden. Voor dit project heb ik een schrijfworkshop gegeven. Het was vooral de groep waarmee ik mocht werken die me aantrok. Daarnaast vind ik Magritte en het surrealisme erg interessant en heb ik hem dankzij het project een beetje herontdekt.'

Vanaf Gedichtendag 2016, op donderdag 28 januari, zal Laurence Vielle de titel 'Dichter des vaderlands' van Charles Ducal overnemen en schrijft ze twee jaar lang gedichten die het vaderland aanbelangen. 'Wat ik schrijf, is spreekmateriaal, klankmateriaal. Ik lees graag hardop wat geschreven is', zegt ze. Een lezing door Vielle is altijd een feest. Laurence Vielle noemt zichzelf een sprokkelaarster. 'Ik sprokkel woorden, de woorden van anderen, van mij en de ritmes van de wereld. Daarna schrijf ik ze op en spreek ik ze uit.'⁴

Wie heeft het initiatief voor het project genomen?

Chloé : 'Samen met de Midis de la poésie, een Brusselse organisatie die literatuur en poëzie promoot, en met de steun van GDF Suez hebben we vanuit de educatieve dienst voor de vierde keer zo'n project opgestart. Het stond vast dat we iets zouden doen met het werk van René Magritte, aangezien we zijn collectie hebben. Via de Midis de la poésie en de vzw réseau Kalame zijn we bij Laurence en Amélie Charcosset⁵ terechtgekomen, die de schrijfworkshops begeleid hebben. Ik heb contact opgenomen met France van het Collectif Alpha die ik ontmoet had op een tentoonstelling over Magritte in de bibliotheek van Sint-Gillis. Dat was in het kader van *Saint-Gilles Diversité*, een intergenerationeel project met de bewoners van de Marollen.'

France : 'Tijdens mijn lessen bezoek ik met de cursisten dikwijls de bibliotheek. Ik heb de Magritte tentoonstelling gezien en ik was onmiddellijk geïnteresseerd. Toen Chloé me contacteerde, heb ik mijn collega's overtuigd om mee te stappen in dat project. Dat was niet voor iedereen evident. Ik vind het belangrijk kunst en cultuur te integreren in mijn lessen, maar niet al mijn collega's delen die overtuiging. Ze stelden zich bijvoorbeeld vragen over het financiële aspect van een culturele uitstap, maar dat wordt gedeeltelijk opgelost door Article 27, waardoor personen in moeilijkheden korting krijgen voor culturele activiteiten. Het hielp ook dat we gratis konden instappen in het project. En dat twee andere groepen van het *Collectif Alpha de Saint-Gilles* een lightversie van ons traject gevolgd hadden, met een geleid bezoek in het museum en creatieve workshops. De resultaten waren geweldig.'

Dat het project over het werk van René Magritte zou gaan lag vast, maar dat is toch geen voor de hand liggende kunstenaar?

France : 'In het begin wisten de cursisten niet goed wat ze met Magritte moesten aanvangen. Ik vond het ook niet evident iets zinnigs te vertellen over het surrealisme. Gelukkig had ik daarover een gesprek gevoerd met Chloé. Voor mijn cursisten was het belangrijk dat we niet te vroeg in het schooljaar met dat project zouden starten, zodat ze de tijd hadden om te wennen aan al het nieuwe : de lessen, de docenten, het gebouw,... Op het einde gaf iedereen toe dat ze iets bijgeleerd hadden, op hun eigen manier. Dat was ook mijn bedoeling : dat ze zouden inzien dat die ervaringen evenveel bijbracht als weten hoe ze correct een werkwoord vervoegen of een formulier invullen.'

Hoewel hun teksten niet over zichzelf gingen - Magritte stond centraal - was het werk van Magritte een toegangspoort tot hun eigen leven en dachten ze automatisch na over zichzelf. Dat was niet de onmiddellijke bedoeling, maar het leidde tot interessante inzichten, die we waarschijnlijk niet hadden bereikt als we hen de opdracht hadden gegeven iets over zichzelf te schrijven.

⁴ <http://www.poetenational.be/laurence-vielle-prochaine-poete-nationale/>

⁵ Amélie Charcosset begeleidt schrijfateliers, geeft Frans voor anderstaligen en is auteur (ameliecharcosset.com).

© Caroline Lessire

We mogen vooral niet vergeten dat voor mijn cursisten alles nieuw was. Echt alles. Niet alleen de lessen, ook Laurence, de concepten '*conservatorium*', '*recital*' en '*Midis de la poésie*'. We moesten hen alles uitleggen. Daarom hebben we veel tijd gependeed aan het verduidelijken van die begrippen. We zijn naar het conservatorium geweest om een repetitie bij te wonen. Dat ging zo vlot dat mijn cursisten onmiddellijk met de studenten aan de slag gegaan zijn. Ik stond perplex dat ze elkaar zo gemakkelijk begrepen. Dat bleek een goede techniek : in plaats van iets proberen uit te leggen, gingen we ter plaatse kijken en beleefden we wat het inhield. We hebben hetzelfde gedaan met een recital over het surrealisme, waar we met de hele groep naartoe gegaan zijn. Op die manier konden ze beter inschatten wat hen te wachten stond en dat gaf meer vertrouwen.'

Hoeveel cursisten namen deel aan dat project?

France : 'Een twaalfstal. De cursisten gingen een engagement aan met ons en wij hadden op onze beurt een overeenkomst met het museum. Dat was een vreemde situatie, want ik kon wel beloven dat ik er alles aan zou doen om de cursisten bij elkaar te houden en met de hele groep tot het einde voort te doen, maar tegelijk moesten alle partijen beseffen dat we met een groep kwetsbare personen werkten. Als ik een nieuw schooljaar begin, weet ik nooit op voorhand of ik met de hele groep het einde van het jaar haal. Uiteindelijk heeft slechts één cursist het project verlaten, om een reden die niets met het project te maken had.'

Op een bepaald moment zijn studenten van het conservatorium mee in het project gestapt om de gedichten van de cursisten te presenteren op een recital. Was dat een succes?

Chloé : 'De inbreng van de zes studenten van het conservatorium heeft voor mooie ontmoetingen tussen de twee groepen gezorgd. Er was veel openheid aan beide kanten om elkaars wereld te ontdekken.'

France : 'Vanuit die ontdekking kon er iets nieuws groeien en dat is ook gebeurd. We hebben er speciaal op toegezien dat er tijdens het project momenten waren om

elkaar te ontmoeten. Het grootste gevaar is dat een project volledig uitgeschreven is op papier en dat het in de werkelijkheid niet zo mooi verloopt. We werken allemaal met mensen, er moest voldoende tijd en gelegenheid zijn om met elkaar te overleggen en te discussiëren.'

Laurence : 'Ik vind het nog steeds indrukwekkend hoeveel voorbereiding en zorg er besteed werd aan de verschillende etappes van het traject. Dat heeft ertoe geleid dat de verschillende partijen steeds meer naar elkaar toegegroeid zijn. De manier waarop het museum dat aangepakt heeft, was duidelijk succesvol.'

Chloé : 'Toch blijft zo'n project een experiment met een risico. Dat risico proberen we zo klein mogelijk te maken door een goede omkadering.'

France : 'Al van bij de eerste voorbereidende vergadering hebben we samen vastgelegd hoe we gingen werken, en daarin heeft iedereen een stem gehad. Het gaf veel vertrouwen dat iedereen bij elke etappe in het traject betrokken werd.'

Hoe belangrijk was het vooruitzicht van de publicatie Ceci n'est pas un poème en de recital tijdens een Midi de la poésie ?

Laurence : 'Dat de gedichten van de cursisten gedrukt staan, geeft een groter gewicht aan het project, waardoor er op een andere manier naar gekeken wordt. Ook het selectieproces dat voorafging aan de publicatie was interessant : welke teksten gebruiken we, welke niet, waarom niet, waarom net wel...'

France : 'We wilden er van bij het begin een kwaliteitsvolle publicatie van maken, zeker geen pedagogisch boekje. Het moest een echte dichtbundel worden, een artistiek product, geen boekje met 'teksten van analfabeten'. Een vraag die zich opwierp was hoe we de naam van de auteurs zouden vermelden. Bij sommigen mochten we de volledige naam publiceren, bij anderen enkel de voornaam, bij enkelen slechts de initialen. Toen we het de eerste keer bespraken, wilde de meerderheid de voornaam en de eerste letter van de familienaam. Het was pas toen ik er hen op wees dat ze fier mochten zijn op de publicatie, dat ze die misschien zouden tonen aan hun familie en vrienden en dat een boek publiceren een unieke ervaring zou zijn, dat de meerderheid hun volledige naam erin wou. En wie zijn naam er niet volledig in wou, had daarvoor een duidelijke persoonlijke reden.'

Laurence : 'Voor de recital lag er een grote verantwoordelijkheid bij de studenten van het conservatorium.'

Chloé : 'Ze hebben de gedichten met veel respect voor de auteurs behandeld. De studenten hebben hun interpretatie van de teksten gepresenteerd tijdens een *Midi de la poésie* na de uitdrukkelijke goedkeuring van de auteurs. Na de presentatie waren de reacties van het publiek van de *Midis de la poésie* - een geoefend publiek van poëziekeners - heel positief. Zij zullen ook wel de frisse energie van de auteurs en de acteurs gevoeld hebben.'

Hoe zijn jullie op het programma van het Festival Arts & Alpha gekomen ?

France : 'Ik was er bij toen het *Festival Arts & Alpha* voor het eerst georganiseerd werd. En toen het project met mijn cursisten vorm kreeg en de organisatoren van *Arts & Alpha* mij vroegen om deel te nemen, heb ik niet getwijfeld. Het was niet evident om de agenda's op elkaar af te stemmen, maar we zijn erin geslaagd. Tijdens de recital van de *Midis de la poésie* lieten de cursisten hun woorden uitspreken

door de studenten van het conservatorium, maar op *Arts & Alpha* stonden ze er alleen voor. Tijdens ons presentatiemoment, werd een deel van de teksten voor-gelezen, maar de cursisten hebben ook teksten uit het hoofd geleerd en voor het publiek gebracht. Dat was een bijkomende drempel, want ze waren niet gewoon voor een onbekend publiek te staan. We mogen niet vergeten dat voor de meesten Frans niet hun moedertaal is.'

Chloé : 'We hadden tijdens het *festival Arts & Alpha* tijd voorzien om het project voor te stellen en er een gesprek over aan te gaan met de aanwezigen. Parallel daarmee hadden we een kleine tentoonstelling gemaakt met zeven teksten, enkele illustraties uit de publicatie en foto's van de recital.'

Laurence : 'Het belangrijkste resultaat is dat de cursisten meer zelfvertrouwen gekregen hebben en dat ze openstaan voor nieuwe ervaringen. Dat is voor ons belangrijker dan de vooruitgang die ze in hun taalvaardigheid gemaakt hebben.'

France : 'Ze beseften dat ze iets gedaan hebben waarvan ze voordien dachten dat ze het nooit zouden durven.'

France, jij hebt je cursisten door het hele traject begeleid. Ben je tevreden over hoe het gelopen is?

France : 'Ik vind het een heel geslaagd project omdat het een echte samenwerking was. Er was geen deskundige die zijn of haar wil oplegde. We hebben geprobeerd een derde wereld te creëren die het resultaat was van het samenbrengen van de wereld van de cursisten en de wereld van de dichteres en de studenten van het conservatorium.'

SENS EN ÉMOI

Je vois à l'infini du ciel
 Je sens l'air pollué
 J'entends le vent qui passe
 Je goûte les larmes
 Je touche le ciel bleu
 Je pense que voir, c'est le mieux dans la vie.

Je vois une belle chair bleue
 Je sens la liberté
 J'entends la mer
 Je goûte le sel
 Je touche le corps bleu
 Je pense qu'elle est un ange.

WE BLIJVEN OPENSTAAN VOOR HET ONVERWACHTE

Het cultuurbeleid van Vorst :
een interview met Hilde De Visscher, cultuurbeleidscoördinator.

De Van Volxemlaan is lang en brengt je in een mum van tijd van Brussel-Zuid naar hartje Vorst. Er liggen enkele van de vele groenzones tegenaan die de gemeente rijk is. Vorst ligt bezuiden Sint-Gillis en ten westen van Elsene, aan de oostkant kabbelt een stukje bovengrondse Zenne, en strekken zich vele spoorlijnen uit. Als je de zuidoostgrens van de gemeente oversteekt, kom je in Ukkel terecht. De Van Volxemlaan voert je meteen langs enkele illustere huizen, plaatsen van gerenommeerd artistiek geweld en kleinschalige gemeenschapsvormende initiatieven. Het blijken standvastige partners in de talrijke projecten van het lokaal cultuurbeleid.

We spraken met Hilde De Visscher, cultuurbeleidscoördinator van de gemeente Vorst sinds 2012.

Is Vorst een moeilijke gemeente om vat op te krijgen als cultuurbeleidscoördinator?

Hilde De Visscher : 'Het was voor mij geen onbekend terrein, want ik woon er al vijftien jaar. Maar voor ik met deze job begon, speelde mijn culturele leven zich daar niet af. Ik kende WIELS, het centrum voor hedendaagse kunst en P.A.R.T.S., de dansschool van Anne Teresa De Keersmaeker, maar de andere culturele en sociale spelers kende ik minder. Toch kon ik vrij snel heel concreet werken, omdat de aanwezige actoren hier open en makkelijk aanspreekbaar zijn.'

Zijn er bepaalde uitdagingen ?

Hilde : 'We moesten in Vorst een inhaalbeweging maken omdat er nog niet zo lang een cultuurbeleid is. Toen in 2006 de eerste cultuurbeleidscoördinator aangesteld werd, was er zelfs geen Nederlandstalige cultuurdienst in Vorst. Alles is nog vrij pril. Toen ik coördinator werd in 2012 kwam er tegelijk beweging in het Franstalige cultureel centrum BRASS, het gemeenschapscentrum GC Ten Weyngaert en werden ook tal van wijkcomités actief. We vonden elkaar snel en hebben met veel enthousiasme een zeer constructieve wisselwerking opgezet. Maar het blijft een uitdaging om op een duurzame manier een lokaal cultuurbeleid uit te werken. We zijn een beperkt team en de vragen en verwachtingen van de kunstenaars, organisaties en inwoners zijn groot. Het is verleidelijk om ons snel te laten meeslepen in losse eve-

nementen in plaats van aandacht te hebben voor het langetermijnperspectief. Het centrum voor hedendaagse kunst WIELS organiseerde een paar jaar geleden een collectieve moestuin die door een vijftigtal burens uit verschillende gemeenschappen werd onderhouden. Ook het duurzame wijkcomité QuartierWielsWijk bouwt beetje per beetje en met veel vrijwilligers aan een gezelligere buurt. Hun methodieken zijn zeer inspirerend.'

Welke rol spelen de socioculturele organisaties in het lokale cultuurbeleid?

Hilde : 'We ondersteunen een 25-tal socioculturele verenigingen financieel en met de meeste proberen we ook inhoudelijk bruggen te slaan. Sommige verenigingen organiseren regelmatig activiteiten in het gemeenschapscentrum GC Ten Weyngaert, andere helpen bij de promotie van onze activiteiten, leveren vrijwilligers of komen zelf met een idee voor het lokaal cultuurbeleid. Samenwerken mag geen dwanggedachte worden, maar moet spontaan en vrij verlopen.'

Met welke initiatieven bereiken jullie een cultureel divers publiek?

Hilde : 'Met alles wat gebeurt in de openbare ruimte. Denk aan het jaarlijkse kinder-kunstenfestival SuperVliegSuperMouche, waarbij meer dan 30 lokale organisaties een dag lang het Park van Vorst inpalmen voor een prikkelend familiefestival. Zowel onze vrijwilligersploeg als het publiek is dan zeer divers. Een ander initiatief is de weggeefmarkt Gratiferia van het buurtproject QuartierWielsWijk bij GC Ten Weyngaert (*zie kader*), of hun Give Box⁶ die al drie jaar bestaat. Ik ben er steeds meer van overtuigd dat mensen met een migratieachtergrond niet alleen naar onze activiteiten moeten komen, maar ook betrokken moeten worden bij de projecten.'

Gratiferia is een Spaans neologisme voor 'gratis markt'. Het concept waaide over uit Argentinië en de rest van Latijns-Amerika. Op de markt kunnen mensen voorwerpen uitstallen die ze niet meer nodig hebben of gratis spullen uitkiezen die ze leuk vinden. Zo krijgen nutteloze spullen of miskopen een tweede leven. De spullen die op het einde van de dag overblijven worden gerecycleerd. Een gratiferia is een perfecte manier om overconsumptie een halt toe te roepen. Het transformeert onze wegwerpmaatschappij in een weggeefmaatschappij.

Hoe komen de artistieke projecten tot stand?

Hilde : 'Die ontstaan op twee manieren : op voorzet van de gemeente, maar evengoed op initiatief van de actoren op het terrein. Er is een vast beroepskrachtenoverleg met de gemeente, de bibliotheek en het gemeenschapscentrum.

⁶In een Give Box of doorgeefkast laten mensen spullen achter die ze teveel hebben. Mensen die ze nodig hebben, halen ze op.

© Hugo Boutsen

Daarnaast heb je de cultuurraad die samengesteld is uit professionele organisaties (het kunstencentrum WIELS, het curatorencollectief Komplot, het artistiek centrum Bains Connective), het verenigingsleven (de Fietsersbond, de interculturele vrouwenvereniging Almanar, oudercomités) en enkele inwoners. Er zijn altijd veel gegadigden voor de cultuurraad, wat wijst op een grote betrokkenheid bij de burgers.

De cultuurraad beslist over de projectvoorstellen en voor de rest gebeurt de toetsing van ideeën of projecten op ad hoc-basis en via persoonlijke contacten. Partners als WIELS en het wijkcomité worden heel vaak geconsulteerd. Er doen zich ook steeds nieuwe opportuniteiten voor. Onlangs werd het lokaal dienstencentrum Miro opgericht, ook dat zal deel uitmaken van het netwerk lokaal cultuurbeleid.'

Wat zijn je plannen voor de toekomst?

Hilde : 'Er gebeurt al veel, bij momenten heel veel. Het is belangrijk dat we onze activiteiten nog meer verduurzamen en ook beter waken over een aantrekkelijk landschap voor alle spelers en voor het publiek. Daarnaast blijven we openstaan voor het onverwachte, voor bottom-up initiatieven, zoals Toc Toc Toy, een gratis speelgoedmarkt die we vorig jaar voor het eerst organiseerden op vraag van de inwoners. Het is ook belangrijk dat we inzetten op de troeven van Vorst : de parken, het grote aanbod in de hedendaagse kunsten en het unieke scala aan kunsthogescholen.'

Het Vlaamse lokaal cultuurbeleid : het decreet van 2001

Het Vlaams decreet voor het stimuleren van een kwalitatief en integraal lokaal cultuurbeleid van 2001 stimuleerde de Vlaamse en Brusselse gemeenten om een lokaal cultuurbeleidsplan te schrijven. Een lokaal cultuurbeleid is een cultuurbeleid *'dat steunt op de deskundigheid, strategische aanpak en participatie van alle actoren, dat streeft naar een evenwicht tussen de culturele behoeften en het cultuuraanbod, dat ondersteund wordt door de lokale overheid en dat uitgaat van de samenhang tussen de verschillende cultuurbeleidsdomeinen'*. Om in te stappen in het decreet lokaal cultuurbeleid moest de gemeente aan een aantal voorwaarden voldoen. Ze moest beschikken over een openbare bibliotheek, een cultuur- of gemeenschapscentrum en een erkend inspraak- en adviesorgaan (cultuurraad). Daarnaast moesten de cultuurdienst van de gemeente, het gemeenschapscentrum en de lokale openbare bibliotheek samen het gemeentelijk cultuurbeleidsplan schrijven en uitvoeren. Dat gold voor de hele legislatuur. In ruil kreeg de gemeente een cultuurbeleidscoördinator en een projectsubsidie.

In 2015 waren 17 van de 19 Brusselse gemeenten erkend in het decreet. Ze schreven een cultuurbeleidsplan en beschikten over een cultuurbeleidscoördinator. Die stond in voor de coördinatie van het gemeentelijk cultuurbeleid en het cultuurbeleidsplan. De coördinatie van het gemeentelijk cultuurbeleid verliep niet overal hetzelfde. In de ene gemeente was de cultuurbeleidscoördinator eerder een beleidsmedewerker, in de andere een veldwerker.

In de eerste tien jaar focuste het Brusselse cultuurbeleid vooral op het sociaal-cultureel werk : de relatie met de gemeenschapscentra, de (oprichting of verzelfstandiging van) bibliotheken en de samenwerking met het verenigingsleven. Het doel was gemeenschapsvorming : via een actief proces de sociale cohesie versterken. Het accent lag eerder op coproductie dan op een traditionele manier van programmeren.

De partners in het lokaal cultuurbeleid gaven tijdens een evaluatieronde in 2011 aan dat het decreet van 2001 zowel het gemeentelijk beleid als de eigen werking(en) had verbeterd. Ze spraken van een vlottere samenwerking met het gemeentebestuur, meer professionaliteit en scherpere keuzes. De samenwerking tussen de lokale partners beschouwden ze als een van de belangrijkste verwezenlijkingen van het decreet. Die samenwerking werd aanvankelijk als een verplicht nummer ervaren, maar heeft vandaag de vorm aangenomen van een regelmatig overleg tussen de drie culturele partners. Ook andere sociaal-culturele partners werkten op vrijwillige basis mee aan het cultuurbeleidsplan. In heel wat gemeenten ontstonden structurele samenwerkingsverbanden tussen de culturele partners en de wijkhuizen, de onderwijsinstellingen, de instellingen van het deeltijds kunstonderwijs, andere gemeentediensten, het verenigingsleven, enzovoort.

In de toekomst willen de beroepskrachten en de beleidsmakers nog beter samenwerken met de Franstaligen. In verschillende gemeenten werken Nederlandstaligen en Franstaligen al samen, maar er is nog ruimte voor verbetering. De overwegend Franstalige gemeentediensten werken helemaal anders dan de Nederlandstalige. De decreten zijn anders, de bedrijfscultuur verschilt. Op sommige plaatsen overwint de lokale praktijk de politieke en/of beleidsmatige tegenstellingen en vinden Franstalige en Nederlandstalige (sociaal-)culturele partners elkaar. In enkele gemeenten klinkt de roep om een meer stedelijk cultuurbeleid, over alle gemeenschappen heen, of wordt er achter de schermen nagedacht over een gedeelde visie op cultuur. Ongetwijfeld zal in die gemeenten een nieuwe fase aanbreken voor het lokaal cultuurbeleid.

‘HET IS NIET OMDAT JE EEN PROJECT ‘PARTICIPATIEF’ NOEMT, DAT HET PARTICIPATIEF WORDT.’

L'Entrela' en Everna : Een interview met Karin Fontaine (directrice L'Entrela'), Bénédicte Williot (project- en communicatieverantwoordelijke L'Entrela'), Ioana Anghel (publieksmedewerkster L'Entrela') en Gertjan De Boeck (projectmedewerker interculturele werking Everna).

Het centre culturel L'Entrela' en het gemeenschapscentrum Everna in Evere liggen op nauwelijks enkele honderden meters van elkaar. Ze denken hetzelfde over de lokale werking, de band met het verenigingsleven, de plek voor cultuur en de dienstverlening aan burgers. Ook al worden ze vanuit verschillende gemeenschappen ondersteund, ze slagen erin voor enkele projecten de taal- en gemeenschaps-grens over te steken en samen te werken. Zo bereiken ze een groot aantal Everse bewoners en verenigingen. 'De samenwerking heeft onze ogen geopend. We voelen en weten dat we een impact hebben.'

7. Alle activiteiten die bijdragen aan de voortdurende ontwikkeling van kennis en ervaring van een persoon en die de bekwaamheid en geschiktheid van deze persoon voor de uitoefening van het werk vergroten.

8. De école de devoirs van L'Entrela' wordt georganiseerd in samenwerking met het OCMW en de gemeentelijke administratie, en staat open voor kinderen tussen 6 en 12 jaar. In eerste instantie is ze bedoeld voor anderstalige nieuwkomers (die minder dan drie jaar in België zijn) van wie de ouders de alfabetiseringscursus volgen.

Wat is het verschil tussen een centre culturel en een gemeenschapscentrum? Houdt een centre culturel zich meer bezig met kunst en cultuur en richt een gemeenschapscentrum zich vooral op het socioculturele en sociale weefsel van de gemeente?

Karin Fontaine : 'L'Entrela' is met meer dan kunst alleen bezig. We verzorgen natuurlijk activiteiten die typisch zijn voor een centre culturel. We programmeren voorstellingen en concerten, we organiseren conferenties en verzorgen projecten die onder de *éducation permanente*⁷ en publieksbemiddeling vallen. We ontvangen vaak podiumkunstenaars in residentie en we willen dat vanaf volgend jaar uitbreiden naar beeldende kunsten. Maar we hebben ook een brede sociale en socioculturele werking. We bieden alfabetiseringscursussen aan en organiseren een '*école de devoirs*'⁸, waar cursisten niet enkel Frans leren, maar ook ingaan op inburgeringsaspecten. Vanaf 15.30 uur staat ons centrum open voor schoolgaande kinderen. Drie animatoren stimuleren via theater, muziek en beeldende kunst de creativiteit van die kinderen. Als *Centre d'Expression et de Créativité* (CEC)⁹ organiseren we ongeveer dertig artistieke workshops per week, zowel voor kinderen als voor volwassenen. We geven ook informaticalessen aan werkzoekenden en ouderen omdat we merken dat die bevolkingsgroepen daar echt nood aan hebben.'

Jullie werking gaat dus veel breder dan enkel kunst. Proberen jullie alle inwoners van Evere te bereiken?

Bénédicte Williot : 'Ja, via onze participatieve projecten. We zijn daarmee begonnen in 2012, toen we op de markt en andere openbare plaatsen in Evere de mensen vroegen wat ze in het centre culturel wilden doen en wat ze wilden dat het centre culturel voor hen deed. We stapten op de mensen af en vroegen hen naar hun culturele voorkeuren. We vormden dan kleine groepjes en gingen samen naar theatervoorstellingen, concerten en tentoonstellingen. Tegelijk bezochten we verenigingen om elkaar te leren kennen en de banden met het centre culturel aan te halen. We contacteerden de bibliotheek, de ludotheek (een soort bibliotheek voor speelgoed), de wijkhuizen, het jeugdhuis, milieuverenigingen en alle kunstenaarsateliers in Evere. We spraken ook met brugfiguren die een centrale positie in de verschillende wijken hadden. Op basis van alle suggesties, noden en verlangens van de bewoners stelden we een oriënteringsraad samen. Zo zagen ze dat we hen serieus namen. Met een vijftigtal bewoners hebben we nagedacht over welke voorstellen we konden realiseren. Een van de vaststellingen was dat er in Evere heel wat creatief en artistiek talent is, maar dat die zich niet altijd welkom voelden bij L'Entrela'. Daarom hebben we Patchwork opgericht.'

Waaruit bestaat Patchwork precies?

Bénédicte : 'Patchwork zijn drie *Soirées Métissée* : Avonden waarop telkens zeven à negen beeldende kunstenaars en podiumkunstenaars hun werk presenteren. Het publiek kan stemmen voor hun favoriete kunstenaar. Per avond zijn er twee winnaars, dus zes per seizoen. Die zes komen nog eens aan bod tijdens het Patchwork Festival op het einde van het seizoen, waar ze meer tijd en ruimte krijgen om hun werk aan het publiek te tonen.

Dat had direct veel succes, maar we wilden niet enkel kunst tonen, we zochten een meer collectieve en participatieve insteek. Op basis van de voorstellen van de bewoners hebben we een reeks gratis workshops ingericht onder leiding van onze animatoren en van de inwoners van Evere. Zo hebben we een aantal projecten gerealiseerd : een modeshow, improvisatietheater, beeldend werk, (foto)boekjes over Evere, enzovoort. Alle workshops kwamen ook aan bod tijdens het *Patchwork Festival*.'

Gertjan De Boeck : 'Voor ons is Patchwork een heel belangrijk project en we willen dat blijven organiseren. We voelen dat ons publiek nog niet volledig mee is met het verhaal. Ze staan zeker achter de samenwerking met L'Entrela, maar komen nog niet massaal naar de activiteiten.'

Was het gemeenschapscentrum Everna van bij het begin een bevoorrechte partner?

Bénédicte : 'Uiteraard. Het thema van het eerste *Patchwork Festival* was intercultureel en dus leek het logisch om in de eerste plaats met onze Nederlandstalige collega's samen te werken. Zij zagen dat onmiddellijk zitten, al gingen ze op dat moment door een moeilijke herstructurering.'

Gertjan : 'Daardoor was onze bijdrage voor de eerste editie van Patchwork beperkt : een *Soirée Métissée* en twee participatieve workshops. De samenwerking verliep doorheen het jaar heel vlot en de evaluatie was even positief. Tot nu toe was vooral L'Entrela' de drijvende kracht achter Patchwork, maar we willen die energie graag beter verdelen tussen de twee centra.'

9 De Centres d'Expression et de Créativité zijn permanente structuren die workshops aanbieden in verschillende disciplines. Ze richten zich tot alle gemeenschappen en alle leeftijden. Bij de ontwikkeling van hun activiteiten houden ze rekening met de sociale, economische en culturele context van de bevolking.

'Het is niet omdat je een project 'participatief' noemt, dat het participatief wordt.'

Hoe laten jullie de bewoners van Evere zich betrokken voelen ?

Bénédicte : 'Het is niet omdat je een project 'participatief' noemt dat het ook participatief wordt.'

Gertjan : 'Het *Patchwork Festival* is voor ons heel waardevol omdat het participatief is. Als gemeenschapscentrum willen we dat een project van onderuit komt en gedragen wordt, zodat de verschillende bewoners en artiesten elkaar vinden.'

Bénédicte : 'Uit een evaluatie van het *Patchwork Festival* kwam naar voren dat we de bewoners meer van bij het begin bij het project moesten betrekken. Voor de eerste editie van *Patchwork* kwamen we zelf met te veel voorstellen. We zijn daarmee gestopt en leggen het initiatief nu zo veel mogelijk bij de bewoners. Zij dragen het project en zijn verantwoordelijk. Wij ondersteunen ze enkel.'

Ook het belang van de openbare ruimte kwam uit de evaluatie naar voren. De bewoners gaven aan dat ze iets duurzaam wilden, iets dat blijft en dat ze later opnieuw kunnen bezoeken. Ook daar houden we rekening mee. Al bij al waren de conclusies heel positief, constructief en inspirerend. Om erkend te blijven als een centre culturel moesten we toen bovendien een analyse partagée du territoire uitvoeren, een participatieve bevraging van de belangrijkste lokale spelers en burgers. Daaruit kwamen dezelfde zaken naar voor.'

Kunnen jullie iets meer vertellen over hoe jullie die analyse partagée du territoire hebben aangepakt ?

Bénédicte : 'In de tweede helft van 2014 hebben we opnieuw contact gezocht met de bewoners. We waren niet op zoek naar droge statistieken, maar naar wat hen dagelijks bezighield. We wilden dat op een creatieve en aantrekkelijke manier doen. Dat is *Mon Quartier, Notre Avenir* geworden.'

Ioana : 'We lieten de bewoners nadenken over het Evere van morgen. We werkten met groepjes van minimaal acht en maximaal twaalf personen die we een aantal foto's voorlegden van dagelijkse voorwerpen en situaties. De foto's waren divers, en de reacties lagen zo mogelijk nog verder uit elkaar. Dat was ook onze bedoeling. De deelnemers moesten drie vragen beantwoorden : 'Wat zie je op deze foto?', 'Wat roept de foto bij je op?' en 'Wat kan op dit moment jouw leven verbeteren?'. We hoorden soms heel persoonlijke verhalen over hun leven en hun dromen.'

We hadden de deelnemers ook gevraagd een foto, een tekening of een collage mee te brengen die hun wijk en leefomgeving verbeeldde. Zo onderzochten we wat hun leefsituatie in de wijk zou verbeteren. We vertrokken vanuit het dagelijkse en persoonlijke leven van de bewoners van Evere om dan ruimer te kijken naar de wijk.

Op het einde van elke vergadering hingen de deelnemers op een grote kaart hun favoriete foto's en hun eigen foto, tekening of collage. Uiteindelijk was de hele kaart bedekt met suggesties van de bewoners.'

Was dat ook in samenwerking met Everna ?

Karin : 'Het was ons initiatief, aangezien wij de analyse partagée du territoire moesten doen, maar we hebben Everna bij een testvergadering betrokken. We vonden het belangrijk de Nederlandstaligen van de gemeente te bereiken en dat lukte het beste via Everna.'

Ioana : 'Uiteindelijk hebben we 250 mensen met 250 verschillende verhalen en suggesties samengebracht, wat een heel divers en breed beeld gaf van de Everse bevolking.'

Hoe verliep de samenwerking met de verenigingen ?

Karin : 'Die verliep iets moeilijker dan met de individuele burgers. Zelfs voor verenigingen met veel leden was het niet evident twaalf mensen samen te brengen. Niettemin hebben we de vergaderingen op dezelfde manier laten doorgaan. Het is een maatschappelijke tendens dat mensen zich niet meer in traditionele verenigingen organiseren, maar eerder rond concrete projecten werken. We hebben in Evere, vergeleken met andere gemeenten zoals Sint-Gillis of Elsene, heel weinig verenigingen. Veel verenigingen verouderen, enkel de wijk- en jeugdhuizen en de milieuverenigingen slagen erin jongeren te bereiken. Misschien zullen geëngageerde bewoners op termijn een nieuwe vereniging oprichten. Ik denk dat bepaalde verenigingen zullen verdwijnen en dat er nieuwe in de plaats zullen komen.'

'Het is niet omdat je een project 'participatief' noemt, dat het participatief wordt.'

Gertjan : 'We zien dat ook aan Nederlandstalige kant. We proberen in het gemeenschapscentrum een nieuwe dynamiek te krijgen, zeker met de nieuwe medewerkers.'

Wat hebben jullie gedaan met alle gegevens, verhalen en suggesties van de bewoners die jullie verzameld hebben?

Bénédicte : 'Tijdens het *Patchwork Festival* hebben we een tentoonstelling georganiseerd op verschillende plaatsen in de gemeente. We plannen ook de andere Everse wijken te bezoeken. Samen met Everna en de wijk- en de jeugthuizen hebben we een groot burgerdebat gehouden over de verschillende manieren waarop we beter kunnen samenleven. We vonden het belangrijk dat burgerdebat in nauwe samenwerking met de jeugthuizen en de jongeren voor te bereiden. Op die manier bereikten we een brede vertegenwoordiging van de Everse bevolking. Onder meer door de interventies van enkele professionals was het een succesvol debat.'

Ioana : 'We willen dat traject graag voortzetten. We hebben na twee nieuwe oriënteringsraden twee projecten geselecteerd die we willen realiseren. Het eerste gaat over een hoekje met een zitbank en wat struiken in de Parijsstraat waar niets mee gebeurt. De bewoners wilden dat inrichten, samen met de gemeente. Omdat dat een interessant participatief project is, willen we dat graag ondersteunen, al moet het wel een project van de burgers blijven. Het tweede project kwam er op initiatief van een vrouw die samen met de kinderen van haar straat bloemen wou planten. Zo konden de kinderen elkaar en hun buurt beter leren kennen.'

Wat zijn de plannen voor de toekomst?

Karin : 'Het belang van samenleven, de burgerparticipatie, het inrichten van de openbare ruimte... het zijn allemaal elementen van onze missie de komende vijf jaar, in het kader van het nieuwe decreet voor de *centres culturels*. De grootste verandering is dat we het centre culturel niet meer zien als het centrum met daar rond de burgers, maar dat we de burgers centraal plaatsen met het centre culturel errond. En uiteraard blijft de samenwerking met Everna belangrijk.'

Gertjan : 'Everna heeft zijn programmatie dit seizoen aangepast. Tot nu spiegelde we ons meestal aan Vlaanderen, terwijl we nu meer uitgaan van de relevantie van ons centrum in Brussel. Patchwork heeft onze ogen geopend. Met de *Soirées Métissées* trokken we volle zalen, terwijl dat bij de andere programmatie moeilijker was.'

Zien jullie al resultaten van jullie traject?

Karin : 'Het is niet eenvoudig om concrete resultaten te geven, en we hebben zeker nog geen cijfers. We horen verhalen over bewoners die andere inwoners van Evere hebben leren kennen, of artiesten die dankzij de *Soirées Métissées* stappen vooruit hebben gezet. We voelen en weten dat we een impact hebben.'

Bénédicte : 'Zelfs op politiek niveau juichen ze onze samenwerking toe.'

Gertjan : 'De samenwerking tussen onze twee centra wordt steeds nauwer. We zijn tevreden met wat we hebben, maar we kijken ook vooruit naar wat we in de nabije toekomst kunnen verwezenlijken.'

10_ Culturele ontwikkeling: de toename en de intensifiëring van de uitoefening van het recht op cultuur door de bevolking van een gebied en de vermindering van ongelijkheden bij het uitoefenen van het recht op cultuur. (Decreet 2013)

11_ Culturele democratie: de actieve participatie van de bevolking aan cultuur, via een collectieve manier van expressie, onderzoek en culturele creatie door individuen die zich vrij verenigen vanuit de principes van gelijkheid, emancipatie en sociale en politieke transformatie. (Decreet 2013)

12_ Democrativering van cultuur: de verbreding en diversificatie van het publiek, de ontwikkeling van gelijkheid in toegankelijkheid van kunst en het mogelijk maken van die toegankelijkheid. (Decreet 2013)

13_ Education permanente: de aanpak die gericht is op een kritische analyse van de maatschappij, het stimuleren van democratische en collectieve initiatieven, de ontwikkeling van actief burgerschap en de uitoefening van sociale, culturele, omgevings- en economische rechten, met als doel de individuele en collectieve emancipatie van het publiek, door een actieve participatie van de doelgroepen en culturele expressie voorop te stellen. (Decreet 2013)

Het nieuwe decreet ter subsidiëring van de culturele centra in de Franse Gemeenschap : een korte historiek en filosofie

Op 21 september 2013 heeft het parlement van de Federatie Wallonië-Brussel gestemd over een nieuw decreet voor de culturele centra in de Franse gemeenschap. Een overzicht.

De geschiedenis van het wettelijk kader van de *Centres culturels* gaat terug naar de jaren 60 met de oprichting van de *Maisons de la culture* en de *Foyers culturels*. Twintig jaar later werden de benamingen '*Centre culturel régional*' en '*Centre culturel local*' voor het eerst gebruikt. De *Centres culturels locaux* werden opgedeeld in vier categorieën en vervingen de *Maisons de la culture* en de *Foyers culturels*. In die tijd werden ook de missies van de centra geconcretiseerd, zo moesten ze onder meer de socioculturele ontwikkeling¹⁰ stimuleren. De grote principes die voorop stonden in de jaren 70, zoals de culturele democratie¹¹ en de democratisering van cultuur¹², bleven van kracht en werden versterkt.

Alle *Centres culturels* hebben hun bijzonderheden, die vooral gelinkt zijn aan hun geografische positie, maar toch stellen ze allemaal vier principes - de '4P's' voorop:

- Pariteit of gelijkheid in de werking en de financiering,
- Pluralisme op politiek vlak en op vlak van vertegenwoordiging van het verenigingsleven in de vertegenwoordigingsorganen van het *Centre*,
- Participatie van de burgers en de verenigingen die de kern vormen van de activiteit van het *Centre*,
- Polyvalente missies van de *Centres culturels*.

Daarnaast staan volgende elementen centraal:

- Het stimuleren van de creatie en de creativiteit,
- Het integreren van de *éducation permanente*¹³,
- Het toelaten van de artistieke spreiding en het beklemtonen van het belang van het culturele erfgoed,
- Het versterken van het verenigingsleven.

Nog eens twintig jaar later, door verschillende evoluties in het culturele, politieke, sociale en economische landschap, werd het tijd om het decreet nogmaals te herzien.

Het decreet van 2013 wil ten eerste de positie van de *Centres culturels* als basisinstellingen voor het cultuurbeleid van de Franse Gemeenschap beter

14_ Recht op cultuur: binnen de Rechten van de Mens gaat het om het geheel van culturele rechten, zowel de plichten als de vrijheden, individuele en collectieve, waaronder:

- artistieke vrijheid: de vrijheid om zich op een creatieve manier uit te drukken, de eigen creaties te spreiden en te promoten,
- het recht op het behoud, de ontwikkeling en de promotie van het erfgoed en de cultuur,
- de toegang tot cultuur en tot informatie over cultuur: financiële, fysieke, geografische, tijdelijke, symbolische of intellectuele toegang,
- cultuurparticipatie: actieve participatie aan het culturele leven en aan de culturele uitingen,
- de keuzevrijheid bij lidmaatschappen en culturele steunpunten,
- het recht om deel te nemen aan de uitwerking en de realisatie van een beleid en van programma's, en om bepaalde beslissingen te nemen op cultureel vlak. (Decreet 2013)

15_ Culturele activiteiten: een coherent geheel van culturele activiteiten die georganiseerd worden door een Centre culturel en die verschillende culturele functies verbinden. (Decreet 2013)

16_ Luc Carton, Réforme du décret sur les Centres culturels. Matinée d'information du 26 juin 2013 au Théâtre de Namur. (Decreet 2013)

vastleggen om de (individuele en collectieve) emancipatie van de burgers te versterken. De culturele rechten¹⁴ van de burger staan centraal in de werking. Een *Centre culturel* krijgt de missie om effectief bij te dragen aan de realisatie van die rechten.

De *Centres culturels* zien op die manier hun missies en activiteiten verbreden. Ze moeten centrale plekken worden voor reflectie, participatie en cultuur en dit door, voor en met de bevolking, de lokale besturen en het verenigingsleven. Om effectief te kunnen inspelen op de wensen en noden van de bevolking moeten de *Centres culturels* een analyse *partagée* uitvoeren in hun gemeente/actierrein. Die analyse gebeurt in overleg met de bevolking en de omliggende culturele actoren.

Een andere verandering in het nieuwe decreet is de andere manier van erkenning: het is niet langer het *Centre* dat erkend wordt (*Centre culturel de niveau local* of *régional*), maar de culturele activiteit¹⁵ die het ontwikkelt. Daarin worden verschillende niveaus onderscheiden, die vervolgens de financiering van het centrum bepalen.

Het eerste erkenningsniveau is de ontwikkeling van de 'algemene culturele activiteit'. Die algemene culturele activiteit uit zich in een 'cultureel actieplan', dat gemaakt wordt op basis van een gedeelde analyse (*analyse partagée*) van het grondgebied. Het is de bedoeling om zo, door het mobiliseren van de verschillende lokale actoren (wijkverenigingen, scholen, bibliotheken, burgergroeperingen...), 'via een participatief proces de belangrijkste uitdagingen voor de samenleving naar voor te brengen'. Het principe achter die aanpak is het concept van de culturele democratie.¹⁶

Naast de algemene culturele activiteit zijn er nog drie andere erkenningsniveaus:

1. Geïntensifieerde culturele activiteit: 'Een Centre culturel kan, alleen of in samenwerking met meerdere Centres culturels, een geïntensifieerde culturele activiteit uitoefenen. Met geïntensifieerd wordt verwezen naar de omvang van het project van de culturele activiteit, de graad van participatie van de bevolking of de diversificatie en duurzaamheid van de activiteiten en de partnerschappen met de culturele organisaties' (artikel 11 van het decreet).
2. Gespecialiseerde culturele activiteit: 'de gespecialiseerde culturele activiteit gaat over de ontwikkeling van een culturele functie⁸ of van een artistieke of socioculturele aanpak. De gespecialiseerde culturele activiteit kan voorgesteld worden in samenwerking met een of meerdere Centres culturels, of met andere culturele organisaties, lokale of andere.'
3. Gespecialiseerde culturele activiteit voor de spreiding van podiumkunsten: 'gericht op de spreiding van professionele creatie in de podiumkunstensector' (artikel 13 van het decreet).

Ten slotte staat ook de samenwerking tussen de Centres culturels centraal in het nieuwe decreet. Het kan gaan over een samenwerking op bijvoorbeeld het logistieke niveau (uitwisseling van materiaal, personeel, ...) of op het inhoudelijke niveau (gezamenlijke projecten).

'Het is niet omdat je een project 'participatief' noemt, dat het participatief wordt.'

© Roxane Bitoune

Op dit moment zijn er 115 *Centres culturels* in de Franse Gemeenschap die bezig zijn met de decretale transitie, waarvan er 11 in Brussel gevestigd zijn. Die *Centres* voegen nieuwe structuren toe die door hun activiteiten en hun filosofie beantwoorden aan de richtlijnen van het decreet en die het recht op cultuur en solidariteit stimuleren.

Naast de algemene culturele activiteit zijn er nog drie andere erkenningsniveaus :

17_ Culturele functie : de verplichting voor een overheid, eventueel via een afgevaardigde, om bij een of meerdere culturele organisaties middelen te activeren die garanderen dat het individuele en collectieve recht op cultuur kan uitgeoefend worden. Meer bepaald door het stimuleren van creatie en creativiteit, het verenigingsleven, culturele animatie, cultuurparticipatie, spreiding, informatie, onderwijs en vorming, alfabetisering en cultuurbemiddeling.

18_ Erkend in het kader van het decreet van 1992. Er bestaan nog andere structuren, niet erkend door het decreet, die ook 'Centres culturels' genoemd worden.

19_ Cultuur : de waarden, (ge-loofs-)overtuigingen, talen, kennis en kunst, tradities, instellingen en levenswijzen waardoor een persoon of een groep zijn menselijkheid uitdrukt. De betekenissen die hij geeft aan zijn bestaan en ontwikkeling.

- 1.** Geïntensifieerde culturele activiteit : 'Een *Centre culturel* kan, alleen of in samenwerking met meerdere *Centres culturels*, een geïntensifieerde culturele activiteit uitoefenen. Met geïntensifieerd wordt verwezen naar de omvang van het project van de culturele activiteit, de graad van participatie van de bevolking of de diversificatie en duurzaamheid van de activiteiten en de partnerschappen met de culturele organisaties' (artikel 11 van het decreet).
- 2.** Gespecialiseerde culturele activiteit : 'de gespecialiseerde culturele activiteit gaat over de ontwikkeling van een culturele functie¹⁷ of van een artistieke of socioculturele aanpak. De gespecialiseerde culturele activiteit kan voorgesteld worden in samenwerking met een of meerdere *Centres culturels*, of met andere culturele organisaties, lokale of andere.'
- 3.** Gespecialiseerde culturele activiteit voor de spreiding van podiumkunsten : 'gericht op de spreiding van professionele creatie in de podiumkunstensector' (artikel 13 van het decreet).

Ten slotte staat ook de samenwerking tussen de *Centres culturels* centraal in het nieuwe decreet. Het kan gaan over een samenwerking op bijvoorbeeld het logistieke niveau (uitwisseling van materiaal, personeel, ...) of op het inhoudelijke niveau (gezamenlijke projecten).

Op dit moment zijn er 115 *Centres culturels* in de Franse Gemeenschap¹⁸ die bezig zijn met de decretale transitie, waarvan er 11 in Brussel gevestigd zijn. Die *Centres* voegen nieuwe structuren toe die door hun activiteiten en hun filosofie beantwoorden aan de richtlijnen van het decreet en die het recht op cultuur¹⁹ en solidariteit stimuleren.

BESPIEGELINGEN

Het verenigingsleven, voor eens en voor altijd ?

Zinnema, ondersteunt amateurkunstenaars uit Brussel en de Rand. Het 'open talentenhuis' is een experimenteervat waar talenten in een ondersteunend kader volop uitproberen, evolueren en inspireren. Een professioneel huis voor projecten maar ook een platform voor samenwerking, ondersteuning en diversiteit in Brussel. Zinnema is een belangrijke schakel tussen het artistieke en socio-culturele leven in Brussel. Abdelmalek El Houari, artistiek medewerker, getuigt over het veranderende verenigingsleven en hoe zij vanuit Zinnema daarmee omgaan.

Sociaal-culturele organisaties en kunstverenigingen hebben tot nu toe altijd een belangrijke rol gespeeld in het cultuurlandschap. Dat doen ze nog steeds, maar stilaan nemen ze nieuwe vormen aan. Vooral traditionele structuren worden minder populair en verliezen belang. Mensen engageren zich liever op een flexibele manier dan zich voor een langere termijn te binden. Ze zoeken elkaar steeds vaker buiten de traditionele organisaties op. Het aantal groepen met een informele organisatiestructuur blijft groeien.

Die vorm van participatie speelt een steeds belangrijkere rol bij de culturele en de sociale betrokkenheid van mensen. Kleinschalige en losse vormen van vrijwilligersinitiatieven worden belangrijker in de moderne maatschappij. Die spontane structuren ontstaan onder meer via sociale media, bijvoorbeeld via Facebook of Twitter, en zijn vaak van korte duur of slaan op een afgebakend doel. Dikwijls lanceert één persoon een idee en slaat dat kort daarna aan bij een massa mensen die zich achter het goed doel schaart. Vaak houdt de actie niet lang daarna op te bestaan. Veel individuen laten zich meeslepen door een doel of passie en hebben louter contact via de sociale media. Vooral jongvolwassenen engageren zich daarnaast in open netwerken. Ze selecteren initiatieven die aansluiten bij hun verwachtingen. Ze verkiezen flexibiliteit, vrijheid en efficiëntie boven verplichtingen of lidmaatschap. Hun acties zijn echter ook tijdelijk, want ze sluiten aan bij hun interesses op dat specifieke moment.

© Zinnema

De gevolgen van die maatschappelijke veranderingen zijn vooral in de grootsteden en in de lokale werkingen merkbaar. Als we naar de Brusselse context kijken, zien we een specifieke realiteit. Naast het grote aanbod aan cultuurhuizen en sociaal-culturele verenigingen is de stad een *meltingpot* van verschillende culturen die samenleven. Een groot gedeelte van de bevolking heeft roots in een ander werelddeel en dat heeft een invloed op de samenleving. De Brusselse realiteit evolueert steeds en daarom moeten de culturele sector en het sociaal-culturele werkveld hun werking steeds aftoetsen, bijsturen of veranderen. De verenigingen moeten diverse pistes en manieren van aanpak bedenken om zich aan de veranderde context aan te passen.

Vanuit Zinnema hebben we in de stedelijke context bijzondere aandacht voor de nieuwe tendensen in jongereninitiatieven, diversiteit, nieuwe organisatievormen, enzovoort. Uit onze 10 jaar ervaring blijkt bijvoorbeeld dat voor jongeren in een stedelijke omgeving de 'artistieke ambitie' belangrijk is : ze willen echt met kunst bezig zijn en ook doorgroeien.

Zinnema probeert in te spelen op die realiteit en als stedelijke praktijk een plaats te bieden aan die veranderingen. We proberen de nieuwe werkvormen te laten aansluiten bij het artistieke landschap. We toetsen de uitgangspunten van Zinnema ook af en sturen bij indien nodig om steeds open te staan voor nieuwe ontwikkelingen. Zinnema blijft samenwerken met allerlei partners om het effect van die initiatieven te versterken. Elk goed project verdient de nodige aandacht om opgevolgd en ondersteund te worden in zijn maatschappelijke en culturele relevantie.

©Virginie Pierreux

Article 27 : Alors on danse

De vzw Artikel 27 werd opgericht in Brussel in 1999 en wil de deelname aan cultuur van personen in armoede te bevorderen.

Oorspronkelijk een cultureel comité

Als publiekswerkster van Article 27 richtte ik in 2012 een cultureel comité²⁰ op in het OCMW van Elsene. Het bestaat uit een harde kern en enkele tijdelijke leden, die deelnemen aan de vergaderingen volgens hun beschikbaarheid. Elke maand komen een tiental personen samen. Een sociaal werker helpt mee om de verschillende acties, zoals uitstappen en kunstworkshops, te ontwikkelen. Via pedagogische hulpmiddelen laat ik iedereen aan het woord en creëren we een gemeenschappelijke inhoud. De culturele contactpersoon van het OCMW nam van bij het begin deel aan het project. Hij woont de vergaderingen al drie jaar bij.

Een workshop en een netwerkactiviteit: vooroordelen ontcrachten, zichzelf en de kracht van de groep ontdekken

Hoewel ik niet vaak meer naar de vergaderingen ga, verzeker ik wel dat de wensen van de groep over de artistieke activiteiten elk jaar aan bod komen. In 2013 koos de meerderheid van het comité om deel te nemen aan de workshop rond hedendaagse dans. In het verleden koos de groep vaak voor film, theater, beeldende kunst, soms voor muziek of fotografie en zelden voor straattheater of design. Aan hedendaagse danst hadden ze nog nooit gedacht, tot dan.

Ik was zeer blij met die keuze. Ik vond dat ze de vooroordelen ontcrachtte die over hedendaagse dans bestaan, dat het een moeilijk toegankelijke activiteit zou zijn. De keuze kwam niet uit de lucht vallen. Toen we het culturele comité oprichtten, hebben we contact opgenomen met de partners van *PASS Découvertes*²¹ van Article 27 om hun culturele aanbod te presenteren tijdens de vergaderingen. Er ontstond een hechte band tussen het comité en de theaters Marni en

²⁰ Een cultureel comité bestaat uit een groep personen van een socioculturele of welzijnsorganisatie die op regelmatige basis samenkomen, in aanwezigheid van een sociaal werker. Samen bepalen ze het cultureel project van de organisatie, en voeren ze dat ook uit (culturele uitstappen, artistieke workshops, reflectie over de rol van cultuur ...). Meer informatie over het cultureel comité via http://www.article27.be/bruxelles/IMG/pdf/comite_culturel_site.pdf (in het Frans)

²¹ De *Pass Découvertes* van Article 27 bundelt een selectie voorstellingen, evenementen of gegidste bezoeken. Die selectie uit het brede aanbod werd opgesteld door de culturele partners van Article 27 voor culturele uitstappen van sociale en welzijnsorganisaties.

Varia. De leden van het comité woonden verschillende dansvoorstellingen bij. Ze ontmoetten ook de dansers of kregen een korte kennismakingen met dans. Vanaf toen wilden ze een workshop organiseren. Ze schakelden een choreografe en danseres met pedagogische kwaliteiten in die zich wilden inzetten voor het project. Ook theater Marni, dat zeer enthousiast was en zijn studio ter beschikking stelde voor de repetities van de groep, verleende zijn medewerking tijdens de zes maanden van de workshop.

Van februari tot juni 2013, tijdens de wekelijkse sessies, ontdekten de leden van het comité verschillende danstechnieken. Ik zag dat sommigen verlegen of kwetsbaar waren, anderen ondervonden moeilijkheden door hun leeftijd of gezondheid. De artieste haalde die obstakels weg door samen te werken en geen enkele fysieke eis te stellen. Ze maakte gebruik van de mogelijkheden en de creativiteit van iedereen. Toen ik met hen danste, viel dat nog meer op. Ik merkte de artistieke evolutie van het project, hoe de artieste een voorstelling opbouwde vanuit improvisaties. Ik zag ook hoe de groep hechter werd door het project. Hun project.

...en daarna het project aan andere inwoners voorstellen, auteur van de voorstellingen worden

Begin mei stelde ik voor om het project te presenteren tijdens onze projectdag Réseau en Action²² in Bozar, een samenwerking met onze sociale en culturele partners. We vragen dat altijd aan de deelnemers van onze projecten. Ze wilden hun werk graag aan de buitenwereld tonen, maar waren ook wat ongerust : ze vonden de locatie wat te groot en ze waren bang dat er te veel volk zou komen. We hebben samen met de artieste en de groep nagedacht over een uniek voorstel dat rekening hield met hun behoeftes. Ze kozen ervoor de voorstelling op te voeren in de bar van het theater Marni. Na de voorstelling wilden ze de ervaring nog eens overdoen. De fierheid en het plezier dat ze toen ontdekten, hebben hun het vertrouwen gegeven om vol zelfvertrouwen hun voorstelling op te voeren voor een groot publiek. Sindsdien bezoeken de leden van het comité nog steeds de culturele centra en nemen ze deel aan een improvisatieworkshop rond theater. Bovendien starten ze momenteel een sensibiliseringsproject op rond het algemeen belang van cultuur.

²² Tweemaal per jaar organiseert Article 27 een ontmoetingsmoment voor alle culturele en sociale partners. De dag vindt steeds plaats in de gebouwen van een van de culturele partners.